

v

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ГОСПОДАРСТВО і ПРАВО

*Правопорушення
у сфері
міжбюджетних
відносин*

*Обмеження прав
особистості у сфері
кримінального
судогинства*

*Правові питання
створення фермерських
господарств*

*Консолідація земель
як правовий інститут*

НАУКОВО-
ПРАКТИЧНИЙ
ГОСПОДАРСЬКО-
ПРАВОВИЙ
ЖУРНАЛ

3 2011 (183)

"Pacta servanda sunt"

З 2011 (183)

Щомісячний науково-практичний
юридичний журнал
видається з 1 січня 1996 р.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ГОСПОДАРСТВО і ПРАВО

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРИВАТНОГО ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА НАПРН УКРАЇНИ

Шеф-редактор

МАКАРОВА
Алла Іванівна

Редакційна
колегія:

ХАВРОНОК
Микола
Іванович
головний
науковий
редактор

МЕЛЬНИК
Микола
Іванович
заст. головного
наукового
редактора

БЕЛЯНЕВИЧ О.
ГАЛЯНТИЧ М.
ДЕМЧЕНКО С.
ЗУБ І.
КРУПЧАН О.
КУБКО Е.
КУЗНЕЦОВА Н.
ЛУК'ЯНЕЦЬ Д.
ЛУЦЬ В.
МАЙДАНІК Р.
МАМУТОВ В.
МАХІНЧУК В.
НАВРОЦЬКИЙ В.
ПОГРІБНИЙ О.
СТЕЦЕНКО С.
ТОРГАШИН О.
ШАКУН В.
ШЕВЧЕНКО Я.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Марина Мікуліна

Природне право та його співвідношення з приватним (захід–схід):
крізь призму концепції права

3

Леся Шаповал

Чи є право палити особистим немайновим правом людини?

8

Тетяна Блашук

Поняття якості в праві України

11

Алла Зеліско

Система організаційно-правових форм кооперативів: проблеми адаптації
до законодавства ЄС

14

Олександр Шишка

Порядок укладення договору найму житла з житлового фонду соціального
призначення

18

Олена Литвиненко

Речові права на державне майно юридичних осіб публічного права

23

Наталія Груциньська

Права й обов'язки сторін за договором купівлі-продажу підприємства
як єдиного майнового комплексу

28

Іван Ромащенко

Деякі аспекти зміни та припинення цивільних правовідносин

32

Свєген Даниленко

Сучасний стан правового регулювання викупу акцій акціонерним товариством
в Україні

36

Олександр Виговський

Концептуальні засади вирішення колізій у сфері міжнародного речового права

40

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО. ФІНАНСОВЕ ПРАВО

Андрій Благодарний

Деякі питання адміністративно-юрисдикційної діяльності посадових осіб
правоохоронних органів

44

Наталія Капітаненко

Адміністративні делікти у сфері грального бізнесу:
теоретичні та практичні аспекти

48

Дмитро Мовчан

Удосконалення реєстраційного законодавства: проблеми та шляхи їх вирішення

52

Юрій Дем'яничук

Основні проблеми державно-правового управління залізничним
транспортном України

56

Юрій Ровинський

Застосування фінансово-правового примусу під час виявлення
правопорушень у сфері міжбюджетних відносин

60

Олена Позорелова

Основні юридичні гарантії захисту прав платників податків

65

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО. КРИМІНОЛОГІЯ

Павло Берзін

Злочинні діяння, пов'язані з незаконним одержанням і використанням субвенцій,
за кримінальним законодавством Федеративної Республіки Німеччини

70

Віктор Бодаєвський

Проблема визначення поняття «викрадення» у вітчизняному
кримінальному законодавстві та деякі шляхи її розв'язання

75

Свєген Письменський

Формальна підстава застосування умовно-дострокового звільнення
від відбування покарання

79

ПОНЯТТЯ ЯКОСТІ В ПРАВІ УКРАЇНИ

Тетяна Блащук,

*канд. юрид. наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національного університету «Острозька академія»*

У статті аналізується поняття якості як правової категорії у законодавстві України та спеціальній літературі.

Ключові слова: якість, право на якість, стандарт, показники якості, споживач.

Розвиток ринкових відносин в Україні супроводжується насиченням ринку різноманітними товарами вітчизняного й іноземного виробництва, хоча не завжди вони мають належну якість. У свою чергу, угода про вступ України до СОТ зобов'язує приділяти особливу увагу якості та безпеці товарів, робіт і послуг, що сприяє зростанню їх конкурентоспроможності на світовому ринку. Якість стала інтегруючим поняттям, що стосується інтересів усіх учасників суспільного виробництва. Для виробників якість – вирішальний фактор забезпечення конкурентоспроможності та «виживання». Для споживачів підвищення якості – це один із найбільш дієвих заходів для задоволення їх потреб і захисту прав. Для органів влади забезпечення якості життя є одним із пріоритетних державних завдань. За останні п'ять років лише Верховною Радою прийнято близько тридцяти нормативних актів, які так чи інакше стосуються питання якості товарів, робіт і послуг. Аналіз судової практики свідчить про наявність великої кількості спорів з приводу реалізації права на належну якість. В окремих вузах як окремий курс введено навчальну дисципліну «Захист прав споживачів», що свідчить про важливість питання забезпечення права на належну якість товарів робіт і послуг.

Метою цієї статті є аналіз загальнотеоретичних і практичних проблем визначення поняття якості в праві України.

Темі, що розглядається, присвятили свої дослідження Л. Боженко, О. Гута, О. Язвінська, Л. Іваненко, В. Кардаш, І. Момот, М. Шаповал, Л. Чапкевич та ін. Разом із тим категорія якості є комплексною, використовується у багатьох галузях права, а також в економіці, філософії.

Якість – одна з найскладніших категорій. До поняття якості звертаються при виборі предметів для задоволення різних потреб, при оцінці результатів виконання різних виробничих операцій, а також коли хочуть охарактеризувати співвідношення властивостей, що виражають суть предмета, або співвідношення предметів між собою, або співвідношення між яви-

щами, або між предметами й явищами. У науковій літературі є різні визначення поняття «якість»: філософське, економічне, юридичне тощо.

За підрахунками учених радянського періоду існувало близько 300 тлумачень якості товарів (продукції), якими ця проблема не вичерпувалася і не вичерпується донині, що свідчить про неоднозначність досліджуваного поняття. Проблема якості товарів, її правового регулювання зберігає свою актуальність і в умовах ринкової економіки, оскільки рішення її дуже важливе для кожного з нас, незалежно від ролі, в якій ми виступаємо, в конкретних правовідносинах [1, с. 136].

Категорія якості вперше проаналізована давньогрецьким філософом Арістотелем у III ст. до н. е. В арістотелівській логіці це одна з 10 категорій, на які він поділив всі речі реальності. Якість – це побічна обставина, за допомогою якої річ є якогось типу чи виду; побічна обставина, що вказує якою є річ (її суть чи форма) і як річ діє (її властивості); побічна обставина, котра є зовнішньою оцінюючою формою.

Існує філософське визначення якості, яке зробив Гегель (XIX ст.). Він розглядав якість як логічну категорію, вбачаючи в ній початковий ступінь пізнання речей і становлення світу. Гегель писав, що якість тождна з буттям...: «Щось є завдяки своїй якості тим, чим воно є, і, втрачаючи свою якість, воно перестає бути тим, чим воно є...» [2, с. 13]. У філософському розумінні якість – це сукупність властивостей товару як речі, що роблять товар таким, а не іншим. Існують не якості, а речі, що мають якості [3, с. 127]. У цьому контексті певною якістю володіє будь-яка, навіть найгірша з життєвої точки зору, річ.

Історія якості набула розвитку одночасно з виникненням виробництва товарів, виконанням робіт і наданням послуг. Із розвитком виробничих процесів змінювалося і ставлення до якості. Згідно з кодексом Хамурапі передбачалася дуже жорстока кара за брак у будівництві, особливо, якщо це призводило до людських жертв. Якщо в результаті руйнування будівлі гинув пан або хтось із членів його родини, то така доля очікувала й будівельників, їх родичів. У середні

віки майстерні ремісників об'єднувалися в цехи. Кожний із них мав свій статут, відповідно до якого продукція повинна була виготовлятися за певним зразком, з якісної сировини. В Англії, наприклад, законом про гільдії призначався наглядач за якістю, який мав право карати винних за погану роботу. У Росії суворі заходи покарання за виготовлення та постачання неякісних виробів були введені при Петрі I, зокрема ним розроблена система штрафів за погану якість товарів, робіт і послуг.

За виготовлення неякісної продукції в різних країнах передбачалася різна міра покарання, але всі вони зводилися до одного: за несумлінну роботу до винуватого застосовувалося суворе покарання [2, с. 23].

У 1946 р. створена Міжнародна організація по стандартизації (International Organization for Standardization), завданням якої є сприяння розвитку стандартизації та суміжних видів діяльності з метою забезпечення міжнародного обміну товарами і послугами, а також розвиток співробітництва в інтелектуальній, науково-технічній та економічній сфері [4, с. 74].

Відповідно до ISO 9000 (серії міжнародних стандартів, які регламентують управління якістю (менеджмент якості) на підприємствах) якість – це міра відповідності власних характеристик вимогам. Для кращого розуміння цього поняття визначення слід доповнити поясненням, що таке характеристика та вимоги. Характеристика – це властивість (товару), яка може бути власною або присвоєною, якісною або кількісною, а вимогою називають сформульовану потребу або очікування (стосовно товару), загальнозрозумілі або обов'язкові. Очевидно, якщо ступінь відповідності характеристик до поставлених вимог (задоволеності вимог) є високим, то можна з упевненістю вести мову про високу якість і навпаки, якщо ступінь задоволеності є незначним, то якість погана. Отже, якість може бути висока та низька. Очевидно, що вказані межі є граничними випадками характеристик якості [5, с. 51].

Якість може розглядатись як технічна та функціональна. *Технічна якість* стосується матеріальної складової продукції. Це якість архітектурно-планувальних рішень, стану торговельних приміщень, меблів, столового посуду, наборів, білизни тощо. *Функціональна якість* – це якість процесу надання послуги, обслуговування, які забезпечують задоволеність встановлених або передбачуваних потреб споживача [6].

Стандарт рекомендує вживати щодо якості таке поняття, як градація – категорія або розряд, присвоєні різним вимогам до якості продукції, процесів або систем, що мають те саме функціональне застосування. Як правило, у нормативних актах під терміном «продукція» законодавець розуміє сукупність таких термінів, як «товар», «робота», «послуга». Згідно із Законом України «Про захист прав споживачів» від 21.05.1991 р. продукцією є будь-який виріб (товар), робота чи послуга, що виготовляються, ви-

конуються чи надаються для задоволення суспільних потреб (п. 19 ст. 1). Однак у побуті ми часто користуємося висловлюваннями, які пов'язують поняття градації безпосередньо з якістю продукції, хоча наведене визначення чітко й однозначно вказує, що під градацією повинні підпадати лише вимоги до якості цієї продукції, які можуть ставитися замовником або бути встановленими у нормативному документі. Очевидно, коли особа зазначає, що товар якісний, то вона має на увазі не те, що він відповідає встановленим вимогам, а те, що товар належить до групи аналогів із найкращими з можливих характеристиками [5, с. 52].

Техніко-економічне поняття якості охоплює лише ті властивості товару, що роблять його корисним, здатним задовольняти потреби, заради яких його купують. Тому в економічному розумінні якість розглядають як сукупність споживчих властивостей продукції, що дають змогу використовувати її за призначенням, тобто вона може використовуватися у певних цілях. Мета може бути відома продавцеві (виконавцеві) від клієнта (замовника), а може бути і не відома. В першому випадку продукція має бути придатною для використання з метою, заради якої її набувають; у другому – придатною для цілей, у яких вона звичайно використовується.

Наукові погляди щодо визначення поняття «якість продукції» певною мірою знайшли своє втілення в Декреті Кабінету Міністрів України «Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення» від 08.04.1993 р. № 30-93, відповідно до якого якість продукції – це сукупність властивостей, що відображають безпеку, новизну, довговічність, надійність, економічність, естетичність, екологічність продукції тощо, надають їй здатність задовольняти споживача відповідно до її призначення. Такі властивості є результатом процесу формування якості продукції.

Процес формування якості продукції починається з підготовки нормативно-технічної документації, яка має відповідати сучасним вимогам. Для харчових продуктів важливий фактор – якість сировини. Якість сировини, що надходить на переробку, регламентується нормативно-технічною документацією і перед переробкою ретельно перевіряється. На якість сировини впливають стан розвитку сільськогосподарської науки, оснащеність господарства необхідною технікою, забезпеченість кваліфікованою робочою силою, рівень стандартизації.

Схема формування якості продукції під час виробництва свідчить, що вона залежить від якості сировини, рецептури, якості виготовлення. Під якість виготовлення продукції розуміють наслідок дії всіх факторів процесу виготовлення, від яких залежить відповідність цього процесу і його результатів встановленим вимогам. Порушення технологічних режимів виробництва призводить до виникнення у готових виробах виробничих дефектів.

Якість готових виробів значною мірою залежить від якості праці, тобто досвіду та майстерності працівників підприємства. Великий вплив на якість продовольчих товарів справляють пакування, умови та режими зберігання.

Щоб оцінити якість продукції, ступінь її придатності задовольняти ті чи інші потреби, використовують показники якості, які виражають кількісну або якісну характеристику властивостей даної продукції.

Проблема якості продукції була предметом і правових досліджень, адже від правильного визначення поняття «якість товару», «якість роботи» і «якість послуги» залежить формування відповідних вимог і правил щодо кількісних і якісних показників, яким має відповідати та чи інша продукція. Правовий аспект поняття якості полягає у тому, що вимоги до якості продукції підлягають обов'язковому виконанню. На думку представників юридичної науки, найважливішим критерієм якості продукції є її корисність, передбачена ступенем придатності, а здатність продукції задовольняти певні потреби людей зумовлюються її властивостями, зокрема надійністю, довговічністю, ефективністю, що відповідають нормативним вимогам, плановим актам і договорам [7, с. 12].

Ми поділяємо точку зору, згідно з якою у правовому визначенні якості продукції мають поєднуватися економічні та правові аспекти. Тому якість можна визначити як відповідність фактичних споживчих і виробничих властивостей (безпека, новизна, довговічність, надійність, економічність, естетичність, екологічність тощо) даної продукції показникам. Іншими словами, продукція вважається якісною, якщо її фактичні властивості відповідають показникам, передбаченим відповідними нормами закону та (або) договору.

Якість визначається також як «ступінь досконалості властивостей» товару, роботи чи послуги [8, с. 191], але, на жаль, не пояснюється, де починається та закінчується межа цієї досконалості. Слід зазначити, що в окремих випадках товар може не відповідати вимогам, які ставляться зазвичай до такого роду товарів, але задовольняти потреби покупця. Основною умовою у таких випадках є відповідність якості товару умовам договору, а не державним стандартам [9, с. 220].

У розглянутих нами визначеннях категорії «якість» можна знайти ті особливості (ознаки), що їй притаманні. Перш за все, категорія якості нерозривно пов'язана з категорією «продукція» (товар, робота, послуга). Крім того, будь-яка продукція розглядається (оцінюється) як якісна

з точки зору норм (стандартів) і споживача. Тому продукція якісна лише тоді, коли її показники відповідають стандартам якості, та за умови, що така продукція задовольняє конкретні потреби споживача.

Висновки

Категорія якості характеризується багатоаспектністю змісту. Це дає змогу розглядати її з точки зору філософії, логіки, економіки, техніки, юриспруденції та інших наук у контексті різних історичних формацій. Юридичне визначення якості конкретного товару, роботи чи послуги є поєднанням як економічних, так і правових аспектів.

Поняття якості в праві України визначається як відповідність власних характеристик товару, роботи або послуг вимогам, що встановлюються покупцем чи замовником у договорі та (або) нормативним актом. У свою чергу, відповідність або невідповідність передбаченим вимогам є ознакою високої чи низької якості, доброякісності чи недоброякісності продукції.

Література

1. Зверева О. В. Право споживачів на належну якість // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 2. – С. 136–139.
2. Момот О. І. Менеджмент якості та елементи системи якості. – К., 2007. – 368 с.
3. Клишко Г. Н., Нестеренко В. П. Основи економічної теорії: Політекономічний аспект. – К., 1997. – 389 с.
4. Іваненко Л., Язвінська О. Реалізація права споживачів на придбання товару належної якості // Право України. – 2003. – № 8. – С. 73–77.
5. Бубела Т., Бойко Т., Столярчук П. Що ж таке якість товару? // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2005. – № 4. – С. 51–52.
6. Методичні рекомендації щодо забезпечення якості та безпеки товарів і послуг підприємств ресторанного господарства: Наказ Міністерства економіки України від 22.07.2008 р. // Бизнес. Бухгалтерия. Право. Налого. Консультації. – 2008. – № 32. – С. 22–24.
7. Іваненко Л. М. Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів (покупців): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 1998. – 47 с.
8. Основи споживчих знань / С. А. Вегера, А. С. Єрохіна, К. О. Максименко та ін.; За ред. К. О. Максименко, О. В. Овчарук. – К., 2008. – 192 с.
9. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова, В. В. Луць; За ред. О. В. Дзери. – К., 2006. – Т. 2. – 1088 с.

In the article there is analysis of notion of quality as a legal category in the Ukrainian legislation and in special literature, and generalized definition of quality as a legal category is presented.

В статтє аналізується поняття качества как правовой категории в законодательстве Украины, обобщается понятие качества как правовой категории.

